

050403

DIA

EBÜ'I-FEREC el-İSFAHÂNÎ

Kilpatrick, H. ; Isfahānī, Abū 'l-Faraj al-
A 10th century anthology of exile and homesickness .-- 1980 : Azure, vol. 5 pp. 23-27, (1980)

and its usefulness are known to all. Ibn Sīnā⁴³ has written a nice epistle about this science. The epistle in question, which we are, in fact, discussing, along with its revision and its emendation are greatly useful in the context of this chapter. God is the one who knows best what is right.⁴⁴

ABSTRACT

This article offers an insight into the work of Aḥmad b. Muṣṭafā Ṭāšköprüzāda (d. 968/1561), one of the most prolific Ottoman scholars of the sixteenth-century, whose life has been barely studied as regards the author's encyclopaedic production. The first part presents the main stages of his formation, as he himself outlined it in *al-Šaqā'iq al-Nu'māniyya*. This profile provides a unique insight of an Ottoman polymath and literate at work in the various fields of the Islamic knowledge. His training finds a consistent continuity in his work as an author and in the construction of the the *Miftāḥ al-Sa'āda*, in which he quoted a great number of works that he had studied. The second part of the article focuses on this work and the classification of sciences given in it. The appendix includes a complete translation of the table of contents of the *Miftāḥ al-Sa'āda*, which provides a detailed description of its contents and shows its highly diversified structure. Finally, an excerpt from the *Miftāḥ al-Sa'āda* concerning the definition of "the science of divisions of sciences" is included.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA CELEN DOKÜMAN

03 Ağustos 2017

43 The treatise *Fī aqṣām al-'ulūm al-'aqliyya* (Classification of the Rational Sciences) as well as his classification of the sciences in the *Kitāb al-ṣifā'* (The Book of Healing) are the two Ibn Sīnā's major contributions on this issue. See Seyyed Hossein Nasr, "The Achievements of Ibn Sīnā in the Field of Science and His Contributions to Its Philosophy," *Islam & Science*, 1,2 (2003), pp. 235-244, esp. 236-237; Barak, *Classification of Knowledge in Islam*, numerous references; al-Najjar, "Classification of Sciences in Islamic Thought," on Ibn Sīnā's epistle pp. 66-73.

44 Ṭāšköprüzāda, *Miftāḥ al-Sa'āda*, vol. 1, p. 300; *Mawsū'at muṣṭalahāt Miftāḥ al-Sa'āda*, p. 332.

Ebū'l-Ferec el-Işfahānī
050403

INTERPRETING TWO STORIES OF THE *KITĀB AL-AGĀNĪ*: A GENDER-BASED APPROACH¹

MIRELLA CASSARINO

(UNIVERSITÀ DI CATANIA)

20.20.20

It is well-known that the *Kitāb al-Aḡānī* by Abū al-Faraġ al-Işfahānī (IV/X century) is one of the most important works of medieval Arabic literature. It is not by chance that it is defined by the authors themselves and Arabic critics as the "dīwān al-'Arab" – the archive and memory of the Arabs. The stories it collects, which go from the historical to the anecdotal, from the biographical to the poetic, have been on a textual journey "towards the work and within the work"² through the will and authority of the collector/writer – a journey that places them fully within the literary and imaginative sphere, according to the structural principles typical of the mode of the *adab*.³ This means that whoever seeks to analyse and interpret the narrative texts must avoid the error of always looking at the characters as real people. They are, instead, part of the linguistic organization of the story: they live only in what they do or what they say, in the essential features that are assigned to them and the functions that they carry out. They are meaningful only within a system of characters that, in its turn, is understandable within a precise, albeit complex, cultural system. This is the perspective I have adopted in approaching the representation of female figures in the *Book of the Songs*.⁴ I have chosen not to study the biographies of the artists, musicians or singers to which Hilary Kilpatrick⁵ and, more recently, Pernilla

1 This article takes up and develops a theme that was discussed in a paper presented at the 27th Congress of the Union Européenne des Arabisants et Islamisants (UEAI) that took place at the University of Helsinki from June 2–6, 2014. It is part of my larger research project called "Representations of Women in the *Book of the Songs*." I would like to thank Stefania Arcara and Anita Fabiani for their precious suggestions during the writing of this essay.

2 This phrase comes from M. Corti, *Il viaggio testuale*, Turin: Einaudi, 1978, pp. 3–17.

3 For the definition of *adab* as a "literary mode," see my article "Système, genres et mode dans la littérature arabe classique," *Synergies Monde Arabe*, 6 (2009), pp. 55–71.

4 The edition used here is that of Yūsuf al-Ṭawīl and 'Abd Allāh 'Alī Muḥammad, Bayrūt: Dār al-Kutub al-'Ilmiyya, 1992² (hereinafter *Aḡānī*).

5 See her important book, *Making the Great Book of the Songs: Compilation and the Author's Craft in Abū l-Faraj al-Işfahānī's Kitāb al-Aḡbānī*, London – New York: Routledge, 2003

مراجعات الكتب

Manfred Fleischhammer, *Die Quellen des Kitāb al-aġānī*. Wiesbaden: Abhandlungen für die Kunde des Morgenlandes, Otto Harrassowitz, 2004. 281 pp. with Bibliography and Indices. ISBN 3-447-05079-9

لهذا الكتاب قصة طريفة، فقد أنهاه الأستاذ إفلايشهامر عام ١٩٦٥ للحصول على درجة التأهيل العليا (ما بعد الدكتوراه) من جامعة هاله (Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg) في ما كان يعرف آنذاك بجمهورية ألمانيا الديمقراطية. ولم ينشر الكتاب في حينه بالرغم من أهميته الكبيرة، لما قدّمه من منهجية دقيقة في حقل الدراسات العربية. ويعود السبب في ذلك إلى عدم رغبة المؤلف في نشر أطروحته قبل أن يُستكمل تحقيق طبعة القاهرة التي كانت أصلاً من أصوله. ويبدو أن الجمعية العلمية الألمانية للدراسات الشرقية قد تنبّهت إلى أهمية هذا العمل الرائد فتبنت طباعته. والكتاب يعنى بدراسة نقدية لمصادر أبي الفرج الإصفهاني في كتابه *الأغاني*. (ت بين ٩٦٧/٣٥٦ و ٩٧٢/٣٦٢؛ انظر H. Kilpatrick, *Making the Great Book of Songs: Compilation and the Author's Craft in Abū l-Faraj al-Isbahānī's Kitāb al-aghānī*. London and New York: Routledge Curzon, 2003. 20)

وليس من شك في أن كتاب الأغاني قد حظي بعدد كبير من الدراسات في العصر الحديث (Kilpatrick, *Making the Great Book of Songs*, 1-14) لما يميّز به من خصائص الإبداع في طريقة تأليفه ومن سعة فيما يقدّمه من أخبار وحكايات، ويقي كتاب هيلري كيلباترك أعمقها وأشملها. غير أن إفلايشهامر ينزع في كتابه منزعاً مختلفاً يصدر عن اهتمام بمتابعة مصادره، سواء الشفاهية أو المكتوبة، وبفهم الطبيعة المركبة لهذا الكتاب، فهو ينطلق في دراسته من خلال دراسة الأسانيد ومصطلحات النقل (ذكر، حكي، روى، قال، إلخ). ولقد قسم المؤلف كتابه إلى خمسة فصول، يتناول في الفصل الأول طبيعة تركيب الكتاب في اعتماده على الأغاني الأكثر شيوعاً التي كان الخلفاء قد أمروا بجمعها، بالإضافة

Ebū'l-Ferec el-İsfehānī
050403

el-Ebhas, c. 58-53, 2010-2011 Beirut.

MADE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

ID 632

28 Mayıs 2017

4137 PARASKEVA, Mika. Pertenencias y remuneración
de las cantoras en el mundo árabe medieval a través
de las páginas del *Kitāb al-agānī*. *Miscelánea de
Estudios Árabes y Hebraicos (Sección Árabe-Islam)*,
65 (2016) pp. 121-142. Abstract(s): English.

Elbā'-'Forec
el-islahaw
050403

21 Kasım 2017

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

است. ساکنین آن ایرانی تبار و همگی شیعه مذهب و جماعتی از غلات شیعه و از شیخیه کریم خان کرمانی اند.

منابع: الاعلام، ۱۹۲/۴؛ اخبار الطوال، ترجمه ۲۹۸؛ ادب الطف او شعراء الحسین، ۹۳/۱؛ تاریخ الطبری، ۴۰۷؛ مرآصل الاطلاع، ۱۱۰۰/۳؛ معجم البلدان، ۱۱۱/۷؛ مقتل الحسین المرقوم، ۱۸۸؛ موسوعة عاشورا، ۳۶۲. عبدالحسین شهیدی صالحی

مقاتل الطالبین، کتابی به عربی، تألیف ابوالفرج اصفهانی (۲۸۴- ح ۳۶۲ ق)، راوی و شاعر و صاحب کتاب معروف الاغانی. مادرش از خاندان بزرگ ابن ثوابه است که شیعی مذهب بودند (ابوالفرج اصفهانی). این کتاب چنانکه از نامش پیداست در ذکر حالات آن دسته از سادات و آل ابی طالب تدوین شده که در راه عقیده قربانی شدند یا در زندان‌ها عمرشان به سر رسید. از نیمه دوم سده سوم هجری به بعد تحرکات ضدعباسی علویان به حدی رسید که مواد لازم برای تألیف کتاب‌های مقتل را فراهم آورد. یکی از کهن‌ترین این آثار *مقتل الحسین* ابو مخنف است. ابن عمار ثقفی استاد ابوالفرج اصفهانی نیز کتابی در همین موضوع داشته است. ابوالفرج اصفهانی در آغاز اشاره می‌کند که هدف وی از تألیف کتاب فراهم آوردن شرحی کوتاه از چگونگی زندگی و مرگ ۲۱۶ نفر از فرزندان ابوطالب از زمان پیامبر اکرم (ص) تا زمان نگارش کتاب بوده است (ص ۴). البته او تنها اخبار طالبانی را آورده که مرگشان دلایل سیاسی داشته و به روایت جنبش‌هایی پرداخته که انگیزه آنها خصایل ارجمندی چون تقوا و عدل بوده است، نه هوا و هوس (ص ۵). او اخبار هر یک از علویان را زیر نام خلیفه‌ای که در آن زمان حکم می‌رانده آورده است. از مهم‌ترین نکات کتاب *مقاتل الطالبین* اسانید ارزشمندی است که غالباً به کسانی منتهی می‌شود که از نزدیک شاهد وقایع بوده‌اند.

منابع ابوالفرج از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. بیشتر مؤلفانی که ابوالفرج به آنان استناد کرده، کتاب‌های ارزشمندی مرتبط با موضوع *مقاتل الطالبین* داشته‌اند، ولی اکنون نشانی از هیچ‌یک در دست نیست. برای مثال ابوالفرج از کتاب *المغازی* ابن اسحاق از طریق استادش محمد بن جریر طبری بهره برده است (ص ۱۰). گاهی از ابو مخنف نیز از طریق احمد بن عیسی از حسین بن نصر بن مزاحم نقل روایت می‌کند (نک. ص ۱۸،

از «ثلاثة مبسوط، خلاف و النهایه است. این کتاب با وجود اهمیت و ارزش آن از نظر نقل و نقد اقوال فقها و تتبع مؤلف از بی‌نظمی خاصی رنج می‌برد. مثلاً مسائلی مثل مزارعه و مساقات در بخش نکاح مطرح یا مباحث رهن و وقف در دو جای مختلف بیان شده است. همین‌طور فصل‌بندی آن کاملاً مغشوش است و خواننده با مطالعه آن دچار سردرگمی می‌شود. اما به هر حال کتابی است که شیخ انصاری در موارد متعدد از آن نقل قول کرده و به آراء مؤلف آن اهمیت داده و آنها را بررسی کرده است. این کتاب به همت مؤسسه آل‌البیت ارقم در یک جلد چاپ شده است.

منابع: الذریعه، ۳۷۵/۲۱؛ مقابس الانوار. هادی سلیمان

مقاتل، دهکده‌ای واقع در جنوب کربلا بین عین‌التمر و راه شام، یکی از منزلگاه‌هایی که امام حسین (ع) در مسیر خود از مکه به کوفه در روز چهارشنبه غره ماه محرم الحرام سال ۶۱ ق به آنجا رسید و در آن منزل کرد. این منزلگاه منسوب به مقاتل فرزند حسان بن ثعلبه از احفاد امرء القیس شاعر بزرگ عرب بود. قبیله تمیم از شاخه قبیله عدنان از قبایل معروف شیعه است. هجرت مقاتل یکی از عمای قبیله تمیم به این ناحیه بعد از جنگ قادسیه در ۱۴ ق و هنگام آغاز فتوح اسلامی بود، زیرا تمامی این منطقه در قلمرو دولت شاهنشاهی ساسانیان قرار داشت و یکی از گردشگاه‌ها و شکارگاه‌های اعیان و امرا و شاهزادگان ساسانی بود. مهم‌ترین حادثه در این دهکده ملاقات امام (ع) با عبیدالله فرزند حر جعفی (م ۶۸ ق)، از بزرگان کوفه و اعیان شیعیان محافظه‌کار، بود. امام (ع) او را به خود فراخواند ولی او اجابت نکرد و در چادر خود در همان دهکده باقی ماند. چندی نگذشت که وی از ماجرای واقعه کربلا باخبر شد و بر اثر نزدیک بودن به محل واقعه نخستین شخصی بود که وارد کربلا شد و اولین زائر قبر سیدالشهداء (ع) است. او که سخت پشیمان گشته بود قصیده معروفی سرود که بیش از چهارده بیت آن تا امروزه در دست است و جزء ادبیات عاشورایی ضبط است.

این ناحیه امروزه در جنوب کربلا قرار دارد و دارای باغ‌های انبوه خرماسست و از شهر شغائه و عین‌التمر تشکیل می‌گردد و از نظر اداری تابع کربلاست. یک کاخ باستانی به نام اخضیر که از عمارات عصر ساسانیان است در آنجا واقع

مصادر الأصفهاني

في

كتاب الأغاني

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	248117
Tas. No:	928 FER. F

تأليف

شكر الصالحي

جميع الحقوق محفوظة
الكتاب: مصادر الأصفهاني في كتاب الأغاني

تأليف: شكر الصالحي

الطبعة الأولى: ٢٠١٣

تصميم الغلاف: أمينة صلاح الدين

طباعة. نشر. توزيع

دمشق / جوال: ٩٤٤٦٢٨٥٧٠ - ٠٠٩٦٣

Email: akramaleshi@gmail.com

Ebü'l-Ferac el-İsfahani
050403

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRASI İZİNLENDİRİLMİŞTİR

02 Temmuz 2019

and universal historical contexts. Chronological narrative arrangements related to the successiveness and finality of Muḥammad's prophethood constitute, therefore, the beginning of Islamic universal historical writings.

Ibn Ḥabīb's chronological construction of prophetic history and the application of certain organizational strategies aim to create thematic and sequential interconnections between Islamic narratives and biblical-Jewish histories. Muḥammad's prophetic mission (*mubīnuwa*) serves as the main thematic and chronological axis around which Ibn Ḥabīb's arrangements of prophetic history revolve. An analysis of these narrative arrangements demonstrates shifts in early Islamic historical presentations from local Arab-Islamic needs to broader universal settings. This process seems to have begun with endeavours to place Arab-Islamic themes (such as pre-Islamic Arab genealogy and history) within a larger prophetic historical context. To that end, Muslim scholars began to search for new sources to supplement insufficient information about previous prophets. Biblical-Jewish materials were the first to be consulted and integrated into the new Islamic narrative organizations.

The analysis of the arrangements of prophetic history in the *Muḥabbar* also demonstrates that the process of Islamic incorporation of biblical sources was gradual; and reflected different stages in the evolution of the early Arab-Islamic community's religious identity and historical consciousness. Two major motives prompted the incorporation of biblical sources into early Islamic presentations of prophetic history: religious-prophetic and Arab-genealogical. Arab genealogies as preserved in the works of the Kalbīs were critical in the shift in early Islamic prophetic narratives from local Arab-Islamic themes to universal settings and biblical origins. Muḥammad's prophethood and his lineage function in these presentations as a connecting link between the religious-prophetic and Arab-genealogical facets. These chronological narrative organizations, strategies, and sources that feature in the *Muḥabbar* paved the way for the emergence of early Islamic universal histories during the ninth and the tenth centuries.

D363

02 Kasım 2018

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

THE FAMILY HISTORY OF ABŪ AL-FARAJ AL-IŞFAHĀNĪ: THE NINTH-CENTURY 'ABBASID POLITICAL ELITE AND THE ṬĀLIBIDS IN SAMARRA

İbni-Ferec el-İsfahani

I-WEN SU* 050403

National Chengchi University

In an often attested biographical entry on Abū al-Faraj al-Işfahānī (b. 284/897-8, d. 356/967),¹ one finds the following passage: 'It is

* My thanks to Dr. Harry Munt, Dr. Majied Robinson, and Dr. Hannah Hagemann for their insightful comments on earlier drafts of this paper; and to Dr. Eystein Thanisch for meticulous proofreading.

¹ These dates are given by al-Işfahānī's student, Ibn Abī al-Fawāris, and are recorded in: al-Khaṭīb al-Baghdādī, *Tārīkh Madīnat al-Salām* (ed. Bashshār 'A. Ma'rūf; Beirut: Dār al-Gharb al-Islāmī, 2001), xiii. 340. However, these dates are problematic. Yāqūt (574–626/1178–1225) notices that the reports in *Adab al-ghurabā'* by al-Işfahānī attest to his being active after 356/967, and, in one of these reports, the author describes himself as a young man (*fi ayyām al-shabība wa-l-şībā*) at the time of Mu'izz al-Dawla's death in 356/967, when al-Işfahānī is supposed to have died. See: Yāqūt, *Mu'jam al-udabā'* (ed. Aḥmad F. Rifā'ī; Cairo: Maṭbū'āt al-Ma'mūn, 1922), xiii. 95–97. This also gives rise to the controversy over the authorship of *Adab al-ghurabā'*. The scholars who affirm al-Işfahānī as the author of *Adab al-ghurabā'* include: A. Azarnoosh, art. 'Abū al-Faraj 'Alī b. al-Ḥusayn' in *Encyclopaedia Islamica*, 733; S. Günther, art., 'Abū al-Faraj al-Işfahānī' in *EP*³; Salāḥ al-Dīn al-Munajjid, *Muqaddima of Kitāb Adab al-ghurabā'*, by Abū al-Faraj al-Işfahānī (Beirut: Dār al-Kitāb al-Jadīd, 1972), 10–16; Hilary Kilpatrick, 'On the difficulty of knowing mediaeval Arabic authors: The case of Abū l-Faraj and pseudo-Işfahānī' in Robert G. Hoyland and Philip F. Kennedy (eds.), *Islamic Reflections, Arabic Musings. Studies in Honour of Professor Alan Jones* (Oxford: Gibb Memorial Trust, 2004), 230–42; id., 'The Kitāb Adab al-Gurabā' of Abu l-Farağ al-Işfahānī' in *La signification du bas Moyen Age dans l'histoire et la culture du monde musulman. Actes du 8ème Congrès de l'Union Européenne des Arabisants et Islamisants Aix-en-Provence 1976* (Aix-en-Provence: Édisud, 1978), 127–35. On the opposite side are: Robert G. Hoyland, 'History, Fiction and Authorship in the First Centuries of Islam' in Julia Bray (ed.) *Writing and Representation in Medieval Islam: Muslim Horizons* (London: Routledge, 2006): 16–46, at 36–9; Patricia Crone and Shmuel Moreh, 'The Authorship of the *Ghurabā'* in al-Işfahānī, *The Book of Strangers*:

ماپ الاغانی به اهتمام دکتر احسان عباس، دکتر ابراهیم سعافین و بحرعباس، در بیروت (دار صادر) صورت پذیرفته و در گفتار حاضر، این چاپ مورد نقد و بررسی قرار گرفته است.

با وجود دستنویسها کامل و ناقص الاغانی در کتابخانه‌های دنیا، جز تک نسخه‌ای محفوظ در برلین، و عکس نسخه‌ای ناقص در کتابخانه تیموریه، نسخه‌ای دیگر در تصحیح و چاپ مذکور الاغانی مورد استفاده قرار نگرفته است. نسخه‌های مورد استناد محققان چاپ دارالکتب، به صورت مستقیم و غیرمستقیم، مورد استفاده پژوهشگران نامبرده قرار گرفته و به همین جهت افتادگی‌ها، جایجایی‌ها، بدخوانی‌ها و نیز لغزشهای دیگر در چاپ اخیر الاغانی راه یافته است. دکتر احسان عباس در مجلد نخست این چاپ، مطالبی درباره احوال ابوالفرج اصفهانی و الاغانی نوشته است، که درست نیست یا دشوار می‌توان صحت آنها را پذیرفت.

کلید واژه: الاغانی، ابوالفرج اصفهانی، چاپهای الاغانی، چاپ دار صادر بیروت، احسان عباس

کتاب الاغانی ابوالفرج اصفهانی، یکی از مهم‌ترین آثار در میراث ادبی و تمدنی ما شمرده می‌شود؛ از آنکه در مجلدات بسیار آن، رنگ‌هایی از فرهنگ‌های گوناگون انعکاس یافته و چندین گونه دانش و هنر جای گرفته است. هم از این رو، ابن خلدون در مقدمه خود، آن را «دیوان عرب و مجموعه بهترین و نیکوترین آثار پراکنده‌ای» خوانده است «که گذشتگان در هر یک از فنون به یادگار گذاشتند... آن کتاب به منزله غایت بلندی است که هر ادیبی برای نیل بدان همت می‌گمارد و در برابر کمال آن متوقف می‌شود و چگونه می‌تواند بدان غایت نائل آید»^۱.

چاپ‌های الاغانی:

این کتاب بارها چاپ شده است، ولی شاید کهن‌ترین چاپ از آن خاورشناس یوهان کوزه گارتن (م ۱۸۶۲ م) باشد که جلد اول آن را همراه ترجمه لاتینی در ۳۳۶ صفحه در آلمان، به سال ۱۸۱۰ م به چاپ رسانید. از این چاپ نسخه‌هایی در کتابخانه کنگره آمریکا و برخی کتابخانه‌های دیگر موجود است.^۲

دومین چاپ، چاپ بولاق است که در ۲۰ مجلد در ۱۸۶۸ م منتشر شد، اما از آنجا که نسخه‌های کامل کتاب مبنای چاپ قرار نگرفته و اصول پذیرفته شده علمی در

Eb-1- Ferec el-Asfahani
050403

نگاهی به چاپ جدید کتاب الاغانی

(به کوشش دکتر احسان عباس، دکتر ابراهیم سعافین، ابکر عباس)

دکتر محمد خیر شیخ موسی

ترجمه و تلخیص: علی بهرامیان*

چکیده

الاغانی اثر پرآوازه ابوالفرج اصفهانی، بارها به چاپ رسیده است. کهن‌ترین چاپ آن (مجلد نخست) به دست یوهان کوزه گارتن صورت گرفت و همراه با ترجمه لاتین به سال ۱۸۱۰ م در آلمان به چاپ رسید. دومین چاپ آن در بیست مجلد به سال ۱۸۶۸ م در بولاق تحقق یافت. بار دیگر دارالکتب المصریه به چاپ منقح و موثق از الاغانی همت گماشت و نخستین مجلد آن به سال ۱۹۲۷ م انتشار یافت و تا سال ۱۹۶۱ م شانزده مجلد دیگر به چاپ رسید. چند سال بعد، الهیة المصریه للکتاب، چاپ مجلدات دیگر را پی گرفت و در سال ۱۹۷۴ م با نشر مجلد ۲۴ کار چاپ الاغانی پایان یافت. از سال ۱۹۵۵ م دارالثقافة بیروت، به چاپ جدیدی از الاغانی بر مبنای چاپهای پیشین و نیز برخی نسخه‌های خطی کتاب، اهتمام ورزیده و کار تحقیق و نشر دنباله مجلدات شانزدهگانه دارالکتب را - که تا آن هنگام هنوز به چاپ نرسیده بود - به عهده عبدالستار فراج گذشت. این چاپ با انتشار مجلد ۲۳ در سال ۱۹۶۰ م تکمیل یافت و فهرس آن نیز در دو مجلد به سال ۱۹۶۴ م انتشار یافت. دارالشعب قاهره نیز اشراف و نظارت بر چاپ جدیدی از الاغانی را به ابراهیم ابیاری سپرد و چاپ این دوره از کتاب از ۱۹۶۹ تا ۱۹۷۹ م طول کشید و در ۳۱ جلد با فهرستها انتشار یافت. چاپهای دیگری نیز به صورت عامه‌پسند و بازاری از الاغانی صورت گرفته است.

* پژوهشگر مرکز دائرةالمعارف بزرگ اسلامی، بخش تاریخ.

D3685

آینیش

8652 SADAN, Arik. Arab grammarians' theories versus *Ebū'l-Ferəc*
actual linguistic usage: the *naşb* (subjunctive) mood *İsfahānī*
after *lan* and *hattā* as used in al-İsfahānī's *Kuāb*
al-aghānī. *Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, 050403
43 (2016) pp. 209-218.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

22 Ekim 2018

به کوشش محمدتقی دانش‌پژوه و ایرج افشار، تهران، ۱۳۶۲؛ عزالدین محمود کاشانی، مصباح الهدایة و مفتاح الکفایة، به کوشش جلال‌الدین همایی، تهران، ۱۳۹۰؛ عطّار نیشابوری، فریدالذین، تذکرة الاولیاء، به کوشش ریولد آن نیکلسن، لیدن، ۱۹۰۵؛ عین‌القضات حمدانی، ابوالعالی عبدالله بن محمد، تمهیدات، به کوشش عقیق عسیران، تهران، ۱۳۷۷؛ غزالی، ابوحامد محمد، نصیحة الملوك، به کوشش جلال‌الدین همایی، تهران، ۱۳۶۱؛ فارسی، ابوالحسن، المنتخب من السیاق لتاریخ نیشابور، انتخاب ابراهیم بن محمدالأزهر الصریفینی، به کوشش محمداکرم محمودی، تهران، ۱۳۹۱؛ فروزانفر، بدیع‌الزمان، «مقدمه»، نک: ابوالقاسم قشیری، رساله قشیری؛ فصیح خوافی، احمد بن محمد، مجمل فصیحی، به کوشش محمود فرّخ، مشهد، ۱۳۴۰؛ محمد بن مؤثر، اسرارالتوحید، به کوشش محمدرضا شفیعی کدکنی، تهران، ۱۳۶۶؛ محمود بن عثمان، فردوس المرشدیة فی اسرارالصمدیة، به کوشش ایرج افشار، تهران، ۱۳۵۸؛ مدرّس تبریزی، محمدعلی، ریحانة الادب، تهران، ۱۳۶۹؛ میبیدی، ابوالفضل رشیدالدین، کشف الاسرار و عدّة الابراز، به کوشش علی اصغر حکمت، تهران، ۱۳۷۱؛ نجم‌الدین رازی، عبدالله بن محمد، مرمرات اسدی در مرمورات داوودی، به کوشش محمدرضا شفیعی کدکنی، تهران، ۱۳۸۱؛ هجویری، علی بن عثمان، کشف المحجوب، به کوشش محمود عابدی، تهران، ۱۳۸۳؛ هزار حکایت صوفیان، به کوشش حامد خاتمی پور، تهران، ۱۳۸۹؛ یاقعی، عبدالله بن اسعد، مرآة الجنان و عبرة الیقظان، بیروت، ۱۳۹۰ / ۱۹۷۰.

سلمان ساکت

أبوالفرج إصفهانی. علی بن حسین بن محمد، مؤرخ، شاعر و ادیب مشهور عرب در قرون سوم و چهارم ق، و مؤلف کتاب معروف الاغانی*، از نوادگان مروان بن حکم (متوفی ۶۵ق)، چهارمین خلیفه اموی. در سال ۲۸۴ق به دنیا آمد (خطیب بغدادی، ج ۱۱، ص ۴۰۰). در منابع کهن، به محل تولد او اشاره‌ای نشده است. جز اینکه تنوخی او را معروف به «اصفهان» دانسته (نک: تنوخی، نشوارالمحاضرة و اخبار المذاکره، ج ۱، ص ۱۸) و ثعالبی او را اصفهانی الاصل معرفی کرده است (نک: ثعالبی، ج ۳، ص ۱۰۹). پژوهشگران متأخر، به اتفاق، اصفهان را محل تولد او دانسته‌اند (نک: طاش کبری زاده، ج ۱، ص ۱۸۴؛ عبدالجلیل، ص ۲۰۷؛ نالینو، ج ۱، ص ۱۱۸؛ نیکلسن، ص ۳۴۷؛ دایرة المعارف فارسی، ذیل «ابوالفرج اصفهانی»). ولی از آنجا که خانواده او بیشتر در سامره و بغداد سکونت داشته‌اند و عمده زندگی او هم در بغداد گذشته و در آثار او در میان شهرهایی که به آنها سفر کرده یا در آنها سکونت داشته نامی از اصفهان برده نشده است، تولد او در اصفهان بسیار غریب می‌نماید. خلف‌الله معتقد است که لقب «اصفهان» بر بیشتر افراد خاندان او اطلاق می‌شده و مختص

همان‌جا؛ سبکی، همان‌جا؛ ابن عماد حنبلی، ج ۳، ص ۱۸۰؛ یاقعی، ج ۳، ص ۱۷؛ ذهبی، ج ۱۷، ص ۱۹۶؛ فصیح خوافی، ج ۲، ص ۱۸۸) و سال ۴۱۲ق (ابن جوزی، ج ۱۵، ص ۱۵۱؛ ابن تقری بردی، ج ۳، ص ۲۵۶) را هم ذکر کرده‌اند. مزار او در شهر قدیم نیشابور، در قبلة کهن دیز و در کنار مدفن ابوالقاسم قشیری و محمد بن یحیی بوده است (حاکم نیشابوری، ص ۱۱۵۲).

منابع: ابن تقری بردی، جمال‌الدین، النجوم الزاهرة فی ملوک مصر و القاهرة، قاهره، ۱۲۸۳ق / ۱۹۶۳م؛ ابن جوزی، ابوالفرج عبدالرحمان بن علی، المنتظم فی تاریخ الملوک والأمم، به کوشش محمد عبدالقادر عطا و مصطفی عبدالقادر عطا، بیروت، ۱۴۱۲ق / ۱۹۹۲م؛ ابن خلدون، شمس‌الدین احمد، وفيات الاعیان و انباء ابناء الزمان، به کوشش احسان عباس، بیروت، ۱۹۶۸م؛ ابن عساکر، تبیین کذب المفتری فیما نسب الی الامام ابی الحسن الأشعری، به کوشش احمد حجازی التتقا، بیروت، ۱۴۱۶ق / ۱۹۹۵م؛ ابن عماد حنبلی، عبدالرحمن، شذرات الذهب، قاهره، ۱۲۵۰ق؛ ابن کثیر، ابوالفداء حافظ، البداية و النهایة، بیروت، ۱۹۶۶م؛ ابوالقاسم قشیری، عبدالکریم بن هوازن، الرسالة القشیریة، به کوشش عبدالحمید محمود و محمود بن الشریف، (چاپ افست)، قم، ۱۳۷۴ش؛ همو، رساله قشیریة، ترجمه ابوعلی عثمانی، به کوشش بدیع‌الزمان فروزانفر، تهران، ۱۳۶۷ش؛ استوی، جمال‌الدین عبدالرحیم، طبقات الشافعیة، به کوشش عبدالله الجبوری، بغداد، ۱۳۹۰ق / ۱۹۷۰م؛ جامی، نورالدین عبدالرحمان، نفحات الانس من حضرات القدس، به کوشش محمود عابدی، تهران، ۱۳۸۶ش؛ جنید شیرازی، ابوالقاسم، شد الازار، به کوشش محمد قزوینی و عباس اقبال آشتیانی، تهران، ۱۳۲۸ش؛ حاجی خلیفه، مصطفی بن عبدالله، کشف الظنون، استانبول، ۱۳۶۲ق / ۱۹۴۳م؛ حاکم نیشابوری، ابوعبدالله، تاریخ نیشابور، ترجمه محمد بن حسین خلیفه نیشابوری، به کوشش محمدرضا شفیعی کدکنی، تهران، ۱۳۷۵ش؛ حمدالله مستوفی، تاریخ گزیده، به کوشش عبدالصمد نوابی، تهران، ۱۳۸۷ش؛ خاقانی شروانی، افضل‌الدین بدیل، دیوان، به کوشش ضیاء‌الدین سجادی، تهران، ۱۳۷۴ش؛ خواجه عبدالله انصاری، طبقات الصوفیة، به کوشش محمد سرور مولایی، تهران، ۱۳۶۲ش؛ خواجه نظام‌الملک طوسی، ابوعلی حسن، سیرالملوک (سیاستنامه)، به کوشش هیوبرت دارک، تهران، ۱۳۸۷ش؛ ذهبی، شمس‌الدین محمد بن احمد، سیر اعلام النبلاء، به کوشش شعیب الارنؤوط و محمدتعمیر العرقوسی، بیروت، ۱۴۰۶ق / ۱۹۸۶م؛ زرکوب شیرازی، ابوالعباس معین‌الدین، شیرازنامه، به کوشش اسمعیل واعظ جوادی، تهران، ۱۳۵۰ش؛ سبکی، عبدالوهاب بن علی، طبقات الشافعیة الکبری، به کوشش عبدالفتاح محمد الحلو و محمود محمد الطنحی، قاهره، ۱۳۳۶ق / ۱۹۱۸م؛ سماعی، شهاب‌الدین احمد بن منصور، روح الارواح فی شرح اسماء الملک الفتاح، به کوشش نجیب مایل هروی، تهران، ۱۳۶۸ش؛ سه‌روردی، شهاب‌الدین عمر بن محمد، عوارف المعارف، ترجمه ایومنصور بن عبدالؤمن اصفهانی، به کوشش قاسم انصاری، تهران، ۱۳۶۴ش؛ شفیعی کدکنی، محمدرضا، «مقدمه»، نک: محمد بن مؤثر؛ عبادی، ابوالمظفر منصور بن اردشیر، مناقب الصوفیة،

Iṣbahānī's Invitation to Madness: Introduction to the Majnūn Laylā Story

Kirsten Beck

Queens College, City University of New York
kbeck@qc.cuny.edu / kirstenbeck7@gmail.com

Abstract

Abū al-Faraj al-Iṣbahānī's (d. 971) *Kitāb al-Aghānī* chapter on Majnūn Laylā ("Akhbār Majnūn Banī 'Āmir wa nasabuh") confronts its audience with unresolving divergent knowledge about Majnūn. We are left not only wondering about his name, his origin, and his mental state, but also his being—does he even exist? This paper examines the potential impact of Iṣbahānī's selection and presentation of *akhbār* in this *Aghānī* chapter, making a case for a literary approach to Iṣbahānī's text fitting with the medieval concept of *adab*. It asserts that the line of questions we are compelled to ask about Majnūn implicates us in his madness and the madness of the text, which disrupts and complicates that which appears most essential to his story.

Keywords

Abū al-Faraj al-Iṣbahānī – *Kitāb al-Aghānī* – *adab* – madness – knowledge – Majnūn – *akhbār* – anthologies – Majnūn

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

03 Mart 2019

Ebū 'l-Ferec el-Iṣfahānī (050403)

وياقيس ياقيس
جنتني أو جنت

كلا تادم ساهر في بقايا القصيدة.

O Qays, O Qays,

Did you drive me mad or were you driven mad?

Each of us blood, sleepless, in the end of the poem.

QĀSIM ḤADDĀD, "An Qays" *Akhbār Majnūn Laylā*¹

Introduction

Abū 'l-Faraj al-Iṣbahānī (d. 971) dedicates a chapter of his multivolume anthology, *Kitāb al-Aghānī* (The Book of Songs) to the seventh-century tragic love ('*udhrī*) poet Majnūn Laylā. This chapter, "Akhbār Majnūn Banī 'Āmir wa-nasabuh" (The Lore and Lineage of the Majnūn of the 'Āmir Tribe), chronicles the tragic story of Majnūn's infatuation with Laylā. Before the story begins in earnest, however, we encounter thirty-one narrative reports (*akhbār*, sing. *khābar*) about Majnūn's name, origin, and mental state. These *akhbār* are strikingly divergent, and some call into question Majnūn's very existence. Iṣbahānī's arrangement of them foregrounds this divergence, testing the boundaries of the chapter's subject matter. This article explores the question of the effect this foregrounding of divergence might have on the story of Majnūn that follows and on the audience's experience of it.

Some scholars effectively rule out such questions about Iṣbahānī's arrangement of *akhbār* in the *Aghānī* as legitimate areas of inquiry.² That is,

1 Qāsim Ḥaddād, "An Qays" in *Akhbār Majnūn Laylā* (Bahrain: al-Kalimah li-l-Nashr wa-l-Tawzī, 1996), <http://www.qhaddad.com/ar/magnoon/magnoon.asp>.

2 See Dāwūd Sallūm, *Dirāsāt Kitāb al-Aghānī wa manhaj mu'allifih* (Beirut: 'Ālam al-Kutub li-l-Ṭibā'ah wa-l-Nashr wa-l-Tawzī, 1985), Walīd al-A'zamī, *al-Sayf al-yamānī fī nahr al-Iṣfahānī ṣāhib al-Aghānī* (Baghdad: Maṭba'at Ma'rūf, 2000), Hilary Kilpatrick, "The 'Genuine' Ash'ab," in *Story-telling in the Framework of Non-fictional Arabic Literature*, ed. Stefan Leder (Wiesbaden: Harrassowitz, 1998), and 'Abdullāh 'Alī al-Ṣawī'ī, *Maṣādir Abī l-Faraj al-Iṣfahānī fī Kitāb al-Aghānī* (Zawiya: Jāmi'at al-Zāwiyah Press, 2013).

01 Mayıs 2019

اصفهانى، ابوالفرج ۱۴۷۲

محمد (متوفى ۳۵۲ ق)، وزير معزالدوله، او را به بغداد خواند و مشاور و نديم خاص خود کرد و تا آخر عمر آن وزير از وی جدا نشد.

خاندان ابوالفرج، با اینکه مروانی نسب بودند، به مذهب شیعه گرایش داشتند. او در آثار خود اظهار تشیع کرده است و برخی از محدثین سنی نیز به همین علت، احادیث ابوالفرج را ضعیف دانسته‌اند؛ ولی، علامه حلی و بعضی علمای امامیه او را شیعه زیدی مذهب دانسته‌اند نه اثنی عشری. ابوالفرج در آخر عمر دچار اختلال حواس و فلج شد و در بغداد، در ۳۵۶ ق یا به قولی ۳۶۲ ق، درگذشت (دائرةالمعارف بزرگ، همان جا).

نام معروف‌ترین شیوخ او چنین است. ابن ابی احوص ثقفی، محمد بن عباس یزیدی، ابونعیم، جعفر بن مروان، ابن درید، ابوبکر بن انباری، طبری و از همه مهم‌تر عمویش حسن (همان جا؛ خطیب بغدادی، ج ۱۱، ص ۳۹۸).

او شاگردانی داشت که از آن جمله می‌توان ابوزکریا یحیی، حسین بن دینار، علی بن ابراهیم دهکی، دارقطنی، ابواسحاق طبری، ابراهیم بن مخلد و محمد بن ابی الفوارس را نام برد (دائرةالمعارف بزرگ، همان جا؛ خطیب بغدادی، ج ۱۱، ص ۳۹۸-۳۹۹).

تألیفات بسیاری را به ابوالفرج نسبت داده‌اند، اما از بین آنها فقط چهار کتاب در دست است. برخی از آثار وی عبارت‌اند از:

۱. الاغانی، کتابی است در ۲۱ جلد که آن را طی پنجاه سال جمع‌آوری کرد. این کتاب را می‌توان دایرةالمعارف موسیقی عربی و تذکره جامع نغمه‌ها و نغمه‌پردازان تازی، از عصر جاهلیت تا نیمه اول قرن چهارم هجری، دانست. کتاب الاغانی در زمان تألیفش محبوب و مقبول شد، چندانکه سیف‌الدوله هزار دینار برای ابوالفرج فرستاد و صاحب بن عبّاد وقتی در

علی بن حسین (۲۸۴ - ۳۵۶ ق)، معروف به «ابوالفرج»، محدث، مورخ، ادیب، شاعر و موسیقی‌دان ایرانی است.

از جزئیات زندگی او آگاهی در دست نیست. خاندانی اهل ادب و موسیقی داشت. نسب مادری‌اش به خاندان ابن ثوابه می‌رسد که در بغداد می‌زیسته‌اند. از نوادگان مروان بن حکم، خلیفه اموی، بود و مانند بسیاری از ایرانیان مذهب شیعه داشت.

با آنکه بسیاری از نویسندگان فرهنگ عربی معاصر وی بودند، ولی هیچ‌یک به زندگی ابوالفرج نپرداخته‌اند. تنوخی در نشوار فقط یک بار به صله‌های کلاتی که وزیر مهلبی به ابوالفرج می‌داده است، اشاره می‌کند. ابن ندیم فهرست آثار او را به دست داده و ثعالبی نیز به اشعار او توجه کرده و دوازده قطعه کوتاه و بلند از اشعار او را نقل کرده است. خطیب بغدادی نیز همین آگاهی‌ها را به دست داده است؛ اما، یاقوت حموی (۵۷۴ - ۶۲۶ ق) اطلاعات جامع‌تری از احوال ابوالفرج فراهم آورده است. او پس از ذکر نام و نسب و علم و دانش ابوالفرج، از شیوخ و شاگردان وی نام می‌برد و آن‌گاه، به روایات و داستان‌هایی که درباره او نقل کرده‌اند، می‌پردازد (دائرةالمعارف بزرگ، ذیل «ابوالفرج اصفهانی»؛ تنوخی، نشوار، ج ۱، ص ۷۴؛ ابن ندیم، ص ۱۲۸؛ ثعالبی، ج ۳، ص ۱۰۹-۱۱۳؛ تهامی، ج ۱، ص ۳۸۸).

ابوالفرج در کودکی به بغداد رفت و در آنجا به تحصیل پرداخت. نبوغ و پشتکار و قریحه وی سبب شد که به‌زودی در جهان اسلام مشهور شود و نزد آل بویه در ری و بغداد، آل حمدان در شام و امویان در اندلس از احترام برخوردار شود. رکن‌الدوله او را به ری دعوت کرد و مدتی کاتب رسائل او و همکار ابن عمید وزیر (متوفی ۳۵۹ ق) بود. سپس، مهلبی حسن بن

علی اکبر ولایتی ve dğr.; تقویم تاریخ فرهنگ و تمدن اسلام و ایران، (جلد

اول، بخش دوم)، تهران: انتشارات امیرکبیر، ۱۳۹۲. ISAM DN. 260934

2314 SAWA, George Dimitri. *An Arabic musical and socio-cultural glossary of Kitāb al-Aghānī*. Leiden: Brill, 2015 (Islamic History and Civilization: Studies and Texts, 110). 556 pp.

Ebu'l-Ferica el-Isfahani
050403

27 Kasım 2016

YAYIMLANDIKTAN
MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜ